

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Politologie – Politologie

Jan Jireš

**Role Střední Evropy v americké
zahraniční politice po studené válce**

**The Role of Central Europe in U.S.
Foreign Policy After the Cold War**

TEZE DISERTAČNÍ PRÁCE

vedoucí práce: Prof. PhDr. Pavel Barša, PhD.

2012

OBSAH

1. Úvod: cíle práce a výzkumné otázky	2
2. Metodologie a metoda	3
3. Geografické vymezení Střední Evropy	4
4. Typologie americké zahraniční politiky	5
5. Americká debata o rozšíření NATO	6
5.1. Liberálové	7
5.2. Neokonzervativci	8
5.3. Realisté	9
5.4. Meadova typologie	10
6. Závěr: alternativní typologie	11
7. Použité zdroje	12

1. Úvod: cíle práce a výzkumné otázky

Význam a povaha středoevropsko-amerických vztahů se staly v uplynulých dvou desetiletích ve Spojených státech častým předmětem diskuse. Spory mezi soupeřícími myšlenkovými směry americké zahraniční politiky se promítaly také do vnímání vztahů mezi USA a středoevropskými zeměmi.

V několika případech se dokonce problematika středoevropsko-amerických vztahů dočasně stala jedním z nejdůležitějších témat americké zahraniční politiky. Jedná se především o myšlenkově velmi bohatou diskusi o rozšíření NATO ve druhé polovině devadesátých let. Především analýze této debaty se věnuje předkládaná disertační práce.

Unikátní součástí tvorby a implementace americké zahraniční politiky je právě veřejná debata, jíž se účastní experti, akademici, bývalí a současní diplomaté, zástupci think-tanků, novináři, esejisté, autoři polemických knih o zahraniční politice a mezinárodních vztazích či historici. Tato veřejná diskuse, jež se odehrává především na stránkách specializovaných magazínů, prestižních týdeníků, seriózních deníků a publikací akademických pracovišť a think-tanků, odráží široké spektrum amerického zahraničněpolitického myšlení.

To samozřejmě není jednolitě a neobsahuje jen jednu sadu ideových a politických východisek a závěrů. Obsahuje řadu různých směrů, tradic a táborů, jež spolu soupeří o vliv na tvorbu zahraniční politiky i na americké veřejné mínění. Soupeřící směry amerického zahraničněpolitického myšlení se samozřejmě odlišují také ve svém vnímání Střední Evropy a

ve svých postojích k úloze tohoto regionu v mezinárodní politice a při naplňování amerických zájmů a zahraničněpolitických priorit.

Hlavním cílem práce je zmapovat americké pohledy na postavení a úlohu Střední Evropy po skončení studené války. Její ambicí je porozumět tomu, jak jednotlivé myšlenkové směry a tradice na tuto tematiku pohlížely. Za tímto účelem využívá dvě existující typologizace amerického zahraničněpolitického myšlení a následně se pokouší formulovat typologizaci vlastní, jež by byla vhodnější pro postižení spektra amerických pohledů na Střední Evropu.

Práce se nezabývá historickou analýzou středoevropsko-amerických vztahů po studené válce, ani praktickou tvorbou americké politiky vůči Střední Evropě v tomto období. Jejím cílem není popsat, co se ve středoevropsko-amerických vztazích skutečně stalo, ani analyzovat praktické projekty typu rozšíření NATO, ale porozumět americkému zahraničněpolitickému myšlení, respektive jeho jedné tematické součásti: té, jež se týká středoevropsko-amerických vztahů a postavení Střední Evropy v mezinárodní politice.

Hlavní výzkumná otázka, jíž chce tato práce zodpovědět, zní: Jaké je spektrum amerických postojů ke Střední Evropě, vyjadřovaných ve veřejné americké zahraničněpolitické diskusi od konce studené války? Dílčí výzkumné otázky jsou:

- **Jak na vztahy se Střední Evropou pohlíží liberálové, neokonzervativci a realisté?**
- **Jak na vztahy se Střední Evropou pohlíží američtí jeffersonovci, hamiltonovci, wilsonovci a jacksonovci?**
- **Jsou konvenční typologie amerického zahraničněpolitického myšlení, použité v práci, vhodné pro systematizaci amerických postojů ke Střední Evropě?**
- **Pokud ne, jak by mohla vypadat vhodnější typologie?**

2. Metodologie a metoda

Práce se hlásí k epistemologické (metodologické) pozici interpretativního kvalitativního výzkumu, jehož cílem je porozumět zkoumanému diskursu v jeho vlastním kontextu. Přímou kauzální vazbu mezi diskursem a prakticky prováděnou zahraniční politikou nespaturuje, respektive se domnívá, že není možné je kvalitativní analýzou diskursu odhalit.

Za účelem systematizace amerického myšlení o Střední Evropě a zároveň zodpovězení výzkumné otázky týkající se vývoje amerického diskursu využívá práce již zmíněnou klíčovou debatu o rozšíření Aliance, která ve Spojených státech probíhala v devadesátých letech, byla poměrně dlouhá (trvala přibližně mezi lety 1993 a 2000) a myšlenkově bohatá a projevilo se v ní široké spektrum postojů.

Předkládaná práce je v převážné míře založena na interpretativním stylu vědecké práce. Jejím cílem je tedy „porozumění“ (*understanding*), nikoli „vysvětlení“ (*explaining*). Nepokouší se odhalovat kauzální vztahy mezi nezávislými a závislými proměnnými, ale zmapovat různé

pozice, které autoři textů (tedy účastníci diskursu) zauímají. Její ambicí je porozumět debatě, jež se ve Spojených státech vedla, nikoli vysvětlit americkou zahraniční politiku vůči Střední Evropě tak, jak byla v praxi skutečně realizována. Lze předpokládat, že vztah veřejné diskuse a reálné zahraniční politiky je obousměrný. Tedy že nejen veřejná diskuse vstupuje do procesu tvorby zahraniční politiky, ale realizace politiky zpětně přispívá k formování diskuse.

Hlavním metodickým nástrojem, který práce využívá pro porozumění americkému myšlení souvisejícímu s postavením a úlohou Střední Evropy v americké zahraniční politice, je typologizace. Pomocí typologií se práce snaží postihnout škálu pozic týkajících se vztahů mezi Spojenými státy a Střední Evropou. Cílem je přitom zmapovat pozice, jež se v reálně probíhající diskusi skutečně objevily, nikoli zkonstruovat úplnou škálu hypotetických pozic, jež se objevit mohly.

Práce nejprve využívá dvou existujících typologizací, sloužících k porozumění a systematizaci amerického zahraničněpolitického myšlení jako celku. Následně se pokouší vytvořit specializovanou typologizaci, je by dokázala zmapovat konkrétně americkou diskusi o roli a postavení Střední Evropy v americké zahraniční politice. Pro vytvoření specializované typologie zachycující škálu amerických postojů ke Střední Evropě je využita induktivní metoda: sebraný empirický materiál týkající se amerických pohledů na region a jeho roli v americké zahraniční politice je za pomoci relevantních kritérií systematizován a zobecněn do podoby jednotlivých pozic tvořících novou typologii.

Na základě porozumění americkému diskursu o Střední Evropě, získanému díky aplikaci obou již existujících typologií, práce nejprve identifikuje relevantní kategorie (tematické oblasti), jež se v diskusi objevují. Kategorie vytvářejí dichotomické dvojice postojů. Kombinací kategorií pak získáme sadu pozic, jež reprezentuje spektrum názorů na vztahy mezi USA a Střední Evropou v americkém zahraničněpolitickém myšlení.

Práce se zaměřuje na obsah diskuse, tedy na to co bylo ve zkoumaných textech řečeno (politologický přístup), nikoli na to jakou jazykovou či rétorickou formou (lingvistický přístup) to bylo řečeno.

3. Geografické vymezení Střední Evropy

Práce se chce jakékoli objektivizující či „esencialistické“ definici Střední Evropy vyhnout, neboť by to bylo v rozporu jak s jejím metodologickým zaměřením, tak s jejím výzkumným cílem, jímž je rekonstrukce postavení středoevropského regionu v americkém myšlení. Práce vychází z předpokladu, že regionální geografické nálepky jsou v první řadě kulturními konstrukty, jež nemají objektivní povahu a v čase se mění a vyvíjejí.

Na základě toho můžeme formulovat tři předpoklady. Zaprvé, v americkém zahraničněpolitickém myšlení se setkáme s řadou různých vnímání Střední Evropy, a to včetně jejího

geografického vymezení. Zadruhé, americké představy o charakteru a Střední Evropě se v čase mění, takže lze předpokládat, že v devadesátých letech vypadaly odlišně od vnímání současného. Zatřetí, geografické vymezení Střední Evropy je součástí širšího chápání významu a úlohy tohoto regionu v americké zahraniční politice, a je tedy jednou z oblastí zkoumání v práci.

Z toho vyplývá, že by nedávalo žádný smysl apriorně definovat geografický rozsah Střední Evropy. Vzhledem k tomu, že každý zkoumaný myšlenkový směr může mít svou vlastní představu o geografickém rozsahu regionu a že se jejich postoje mohou v čase vyvíjet, je nutné nechat tuto otázku otevřenou a následně se jí vždy znovu zabývat v kontextu zkoumání jednotlivých pozic či myšlenkových směrů v americké zahraničněpolitické debatě.

4. Typologie americké zahraniční politiky

Typologizace americké diskuse o Střední Evropě po studené válce je hlavním metodologickým nástrojem práce. Za tímto účelem využívá dvou existujících typologií amerického zahraničněpolitického myšlení a následně se pokouší formulovat typologii vlastní, lépe odpovídající specifickému tématu americko-středoevropských vztahů.

První z použitých typologií je „konvenční“ (liberálové, neokonzervativci, realisté) a v americké zahraničněpolitické diskusi (a její odborné i „učebnicové“ reflexi) se využívá nejčastěji. Zároveň se silně překrývá s reálně existujícími politickými tábory, jež spolu soupeří o tvorbu a implementaci americké zahraniční politiky.

Druhou použitou typologií je alternativní typologie Waltera Russella Meada. Obsahuje čtyři pozice: jeffersonismus, hamiltonismus, wilsonismus a jacksonismus. Meadova typologie umožňuje pohled pod povrch konvenčních zahraničněpolitických táborů a nabízí bližší identifikaci hlubinných myšlenkových zdrojů, z nichž vyrůstají.

Předkládaná práce předpokládá, že žádná jednotná a soudržná americká zahraničněpolitická tradice neexistuje, byť lze samozřejmě identifikovat řadu dílčích prvků, jež jsou pro Spojené státy charakteristické a jež v takové podobě jinde nenajdeme. Tyto dílčí prvky se seskupují do několika tradic či směrů, které spolu v rámci amerického zahraničněpolitického diskursu i praktické zahraniční politiky soupeří. Obě v této práci využívané typologie vycházejí z tohoto přesvědčení o pluralitní povaze americké zahraniční politiky a diskuse o ní.

Práce předpokládá, že americká národní identita (které je zahraničněpolitické myšlení klíčovou součástí) není stabilní a jednolitou soustavou přesvědčení a řešení, jež se v čase nemění a má povahu objektivního fenoménu. Spor o podobu národní identity neustále probíhá a střetávají se v něm konkurující si tradice a směry. Jinak řečeno, americká národní identita (a politické myšlení) je tvořena pluralitou směrů a tradic, jež dohromady představují škálu možností, o něž se může opírat legitimita americké zahraniční politiky u domácí veřejnosti:

Tabulka 1: Konvenční typologie amerického zahraničněpolitického myšlení	
multilateralistický internacionalismus	liberálové
unilateralistický internacionalismus	neokonzervativci
„izolacionismus“	realisté

Americký historik Walter Russell Mead přišel v roce 2001 s alternativní typologizací amerického zahraničněpolitického myšlení. Její výhodou je, že odhaluje hlubší myšlenkové zdroje amerického myšlení, které sahají přinejmenším do 18. století a dodnes utvářejí důležité pozice americké zahraniční politiky. Kromě jiného umožňuje pochopit některé rozdíly uvnitř liberálního či realistického proudu, které konvenční typologie vysvětlit neumí.

Mead identifikuje čtyři myšlenkové tradice, které dominantním způsobem utvářejí americkou zahraniční politiku od vzniku USA. Nazývá je jeffersonismem, hamiltonismem, jacksonismem a wilsonismem. Každá z těchto tradic vychází z určité představy o povaze mezinárodních vztahů a postavení Spojených států v nich, o amerických hodnotách a zájmech a o úkolech, která země ve světě má. Kromě toho obsahuje i sadu preferovaných nástrojů zahraniční a bezpečnostní politiky.

Následující tabulka vysvětluje, z jakých myšlenkových tradic čerpá americký realismus, liberalismus a neokonzervatismus, přičemž jednotlivé tradice jsou seřazeny na základě jejich významu (realismus například primárně vychází z jeffersonismu, částečně z hamiltonismu a může obsahovat i prvky jacksonismu):

Tabulka 2: Americká zahraničněpolitická debata po studené válce	
realismus	jeffersonismus, hamiltonismus, jacksonismus
liberalismus	wilsonismus, hamiltonismus, jeffersonismus
neokonzervatismus	jacksonismus, wilsonismus
jeffersonismus	realismus, liberalismus
hamiltonismus	realismus, liberalismus
wilsonismus	liberalismus, neokonzervatismus
jacksonismus	neokonzervatismus, realismus

5. Americká debata o rozšíření NATO

Debata o prvním kole rozšíření NATO po skončení studené války představuje klíčové téma americké zahraniční politiky devadesátých let. Začala v roce 1993 publikací článku Ronalda Asmuse, Richarda Kuglera a Stephena Larrabeeho v časopise Foreign Affairs. Debata (točící se kolem toho proč, jak, kdy a o koho Alianci rozšířit) pak ve Spojených státech probíhala s větší či menší intenzitou po celá devadesátá léta, přičemž vyvrcholila v roce 1998 ratifikací přístupových smluv Česka, Maďarska a Polska a Senátu USA.

Při této příležitosti se k problematice rozšíření Aliance na území postkomunistické Střední Evropy vyjádřilo velké množství amerických expertů na zahraniční politiku, akademiků, historiků, bývalých i stávajících politiků a diplomatů a výzkumných pracovníků think-tanků. Bez nadsázky se jednalo o jednu z nejvýznamnějších amerických debat druhé poloviny devadesátých let.

Diskuse se netočila jen kolem povahy a postavení Střední Evropy v postudnoválečné Evropě, ale také kolem širších otázek týkajících se americké politiky vůči Evropě a Rusku po skončení bipolární konfrontace. Clintonova administrativa se pokusila využít projekt rozšíření NATO k celkové redefinici americké zahraniční politiky pro období po skončení studené války.

To je rovněž vysvětlením, proč se jednalo o tak silně diskutované téma, do něhož se zapojili reprezentanti všech existujících amerických zahraničněpolitických směrů. Střední Evropa tak posloužila jako jakési médium, prostřednictvím něhož probíhala debata o budoucnosti americké zahraniční politiky jako celku.

5.1. Liberálové

Pro liberály (jak příslušníky Clintonovy administrativy, tak akademiky a experty mimo vládu) představoval projekt rozšíření NATO jedno z nejdůležitějších témat americké zahraniční politiky devadesátých let. Jednalo se o téma, jež pro ně symbolizovalo nové, postudnoválečné mezinárodní vztahy, kdy v situaci své globální mocenské převahy a v kontextu celkově příznivých mezinárodních vztahů mohou Spojené státy realizovat své liberální představy o mezinárodním uspořádání. **Střední Evropa se v devadesátých letech stala pro americké liberály klíčovým regionem, a to jak prakticky, tak symbolicky. Demokratizace a stabilizace Střední Evropy se měla stát prvním krokem k vytvoření globálního liberálního řádu založeného na demokratizaci a tržním kapitalismu.**

Na symbolické rovině pak liberálové pokládali Střední Evropu za příklad přechodu k demokracii a tržnímu hospodářství, jež může inspirovat další regiony světa, zejména Jihovýchodní Evropu (Balkán), Východní Evropu (bývalý SSSR) či region Kavkazu. Někteří z nich doufali, že demokratizační vlna spojená s koncem studené války, jež se nejspěšněji realizovala ve Střední Evropě, má potenciál přelít se jako „duch doby“ do okolního světa.

Na počátku procesu rozšíření NATO v roce 1993 ovšem američtí liberálové ztotožňovali Střední Evropu převážně s politickou, společenskou a ekonomickou nestabilitou. Nové demokratické režimy Střední Evropy považovali za nedostatečně etablované a ohrožované politickou paralýzou, ekonomickou recesí a narůstajícím nacionalismem. Etnické konflikty Balkánu se v důsledku nezakotvenosti demokratických institucí a hodnot mohly přelít i do samotné Střední Evropy, tedy oblasti s nejlepšími předpoklady pro demokratizaci.

Demokracie tedy není ve Střední Evropě zdaleka zaručena, je křehká, nestabilní a ohrožená. Morální povinností i praktickým zájmem Spojených států je proces

středoevropské demokratizace aktivně podporovat. Spojené státy nesmí zahodit šanci v podobě své globální hegemonie a absence velmocenského soupeře a nesmí dopustit, aby demokratizace a stabilizace postkomunistické Evropy selhala.

Nástrojem k tomu je rozšíření západních multilaterálních institucí do Střední, a výhledově také Východní Evropy. Liberálové spatřují v institucionalizaci Střední Evropy klíč k její politické a ekonomické stabilizaci a nástroj upevnění dosud zranitelných demokratických institucí. Toto vnímání Střední Evropy jako sice povzbudivého příkladu demokratizace, ale se stále nejistou budoucností, převládalo mezi americkými liberály, podporujícími rozšíření NATO, především v první fázi debaty, tedy přibližně mezi lety 1993 a 1995.

Američtí liberálové se stali v rámci americké zahraničněpolitické diskuse jedněmi z prvních, kdo po roce 1990 začali důsledně používat pojem Střední Evropa, nejprve pro označení visegráfských zemí. Místo ve Střední Evropě populárního kulturního vymezení regionu však američtí liberálové používali kritérium politické v podobě vyspělosti demokratického systému dané země a úrovně její přípravy na členství v západních integračních strukturách. Země, jež byly politicky stabilní, jejichž úroveň demokratizace vysoká a stav jejich přípravy na členství v NATO a EU pokročilý (případně se již členy jedné nebo obou organizací staly), označovali američtí liberálové za středoevropské. Země, jež v demokratických a tržních reformách zaostávaly a neměly šanci v dohledné době do západních organizací vstoupit (případně o to ani neusilovaly a vůči Západu se vymezovaly), byly označovány za východoevropské.

Americký liberální tábor byl ovšem v otázce rozšíření NATO vnitřně rozštěpen. Většina liberálů projekt sice v principu podporovala, ale někteří z nich považovali za nutné udělat vše proto, aby se zabránilo politické antagonizaci Ruska v obavě, že to oslabí vliv ruských demokratů a posílí nacionalistické či neostalinistické proudy v zemi. Tito liberálové pak prosazovali co nejpomalejší a nejopatrnější postup rozšíření NATO do Střední Evropy tak, aby v jeho průběhu mohly být vyřešeny všechny případné námitky Ruska. Tento liberální směr, který považoval Rusko za mnohem důležitější objekt americké demokratizační agendy, než Střední Evropu, lze nazvat „Russia-First“ liberály, tedy liberální institucionalisty upřednostňující spolupráci s Ruskem před zaměřením na Střední Evropu.

5.2. Neokonzervativci

Na rozdíl od liberálů byly postoje neokonzervativců k rozšíření NATO vnitřně v zásadě jednotné. Můžeme tak identifikovat jedinou pozici k expanzi Aliance, jež reprezentuje celý neokonzervativní tábor. Důvodem je to, že na rozdíl od liberalismu a realismu, které označují poměrně široké a vnitřně silně rozrůzněné myšlenkové směry, představuje neokonzervatismus skutečné politické hnutí, jež má poměrně přesně vymezenou sadu principů, kterou všichni neokonzervativci z definice uznávají.

Jediná zásadnější štěpící linie, jež vede uvnitř neokonzervativního tábora, odděluje důraz na mocenskou pozici USA a důraz na demokratizační agendu. Neokonzervatismus se tak dělí na

křídlo, které zdůrazňuje především nutnost udržovat a posilovat velmocenské postavení USA v mezinárodním systému (hegemonismus/dominium), a křídlo, jež věnuje více pozornosti a úsilí agendě šíření demokracie a tržního kapitalismu v zahraničí.

Podstatné ovšem je, že se obě křídla neokonzervativců shodovala v podpoře rozšíření NATO. Po celá devadesátá léta to byli opoziční neokonzervativci, kdo vyjadřoval nejsilnější podporu expanze Aliance do Střední Evropy. Obě křídla se mírně odlišovala ve svých motivech, nikoli však v cíli. **Zatímco hegemonistické křídlo neokonzervativců vidělo v rozšíření NATO především posílení americké velmocenské pozice v Evropě a strategické zatlačení Ruska co nejdále na východ v situaci jeho postudenoválečné slabosti, demokratizační křídlo chtělo začleněním do Aliance Středoevropy odměnit za úspěšný přechod k liberální demokracii, podpořit je proti případným vnějším hrozbám (tedy Rusku), posílit proamerické proudy v jejich domácí politice a napravit „historické křivdy“ spáchané ve 20. století vůči Střední Evropě západními velmocemi.**

Ještě v mnohem větší míře, než liberální jestřábi, používali neokonzervativci pro podporu rozšíření NATO silně historizující jazyk, jenž se dovolával odčinění „Mnichova“ a „Jalty“. Nesouhlas s rozšířením NATO, který vyjadřovala jak malá část liberálů, tak převážná většina realistů, označovali za morálně nepřijatelný appeasement Ruska. Nejostřejší neokonzervativní kritika byla namířena právě proti „Russia-First“ liberálům.

Demokratizační křídlo neokonzervativců vnímalo Střední Evropu především jako model demokratizace, jež mohl být úspěšně uplatněn i v jiných oblastech světa, především na Balkáně, v postsovětském prostoru, na Kavkaze, případně ve Střední Asii. Střední Evropa měla v jejich perspektivě sloužit jako pozitivní příklad pro ostatní a jako důkaz, že přechod k demokracii je možný. Střední Evropa, pod vedením Spojených států, měla být jakýmsi majákem svobody a demokracie, svítící na cestu společnostem usilujícím o demokratizaci.

5.3. Realisté

Podobně jako liberálové představují realisté široký směr zahraničněpolitického uvažování, jež je vnitřně silně rozrůzněno. Projevilo se to i v americké debatě o rozšíření NATO v devadesátých letech, kdy realisté reprezentovali extrémně odlišné postoje, od striktního odmítání rozšíření až po jeho silnou podporu. Ať už šlo o podporu nebo odmítání rozšíření, realisté byli často rozděleni v důvodech, jež pro své postoje měli.

Internacionalistický pól realistického myšlení rozšíření NATO silně podporoval. Jeho nejvýznamnější představitel Henry Kissinger se dokonce stal jedním z vůdců neformální koalice podporující rozšíření, jež se ustavila napříč americkým politickým spektrem. Většina realistů však rozšíření NATO do Střední Evropy odmítala. Nejradikálnějšími odpůrci byli ekonomičtí libertariáni. Těm na rozdíl od některých jiných realistických kritiků nešlo o zachování NATO jako exkluzivní a akceschopné aliance, kterou by mohly chudé a vojensky nevykonné středoevropské země oslabit. Realističtí libertariáni (izolacionisté) zpochybňovali

samotnou existenci NATO a pokud by organizace neměla být rozpuštěna, Spojené státy by z ní měly samy vystoupit.

Libertariánští realisté přijali rozhodnutí Clintonovy administrativy rozšířit NATO o země Střední Evropy silně kriticky. Znamenalo pro ně popření vývoje, který po skončení studené války očekávali a který pokládali za logický a přirozený. Agendu rozšíření Aliance někteří z nich pochopili jako účelový trik amerických internacionalistů, reprezentujících obě politické strany a všechny tři hlavní zahraničněpolitické směry, jak zachovat studenoválečnou globalistickou politiku USA také v poststudenoválečném bezpečnostním prostředí.

Pro libertariány byla obava z destabilizace postkomunistického Evropy a z možných etnických a separatistických konfliktů v regionu jedním z hlavních důvodů, proč by se Spojené státy v regionu angažovat neměly a proč by za jeho bezpečnost neměly přebírat zodpovědnost prostřednictvím rozšiřování NATO. Pokud byla Střední Evropa křehká a nestabilní, jak tvrdili liberálové, Spojené státy v ní neměly co pohledávat a měly se z bezpečnostního a politického angažmá regionu co nejrychleji vyvázat.

Uprostřed na realistickém kontinuu, mezi izolacionistickým a internacionalistickým pólem, se v americké debatě o rozšíření NATO v devadesátých letech nacházeli středoví realisté. Ti rozšíření NATO rovněž odmítali, jejich argumentace však nebyla tak vyhrocená, jako argumentace libertariánských izolacionistů. Středoví realisté, jež v debatě zastupoval například George Kennan, Stephen Walt či realistický think-tank *The Nixon Center* (Nikolas Gvosdev, Dimitri Simes), požadovali omezení amerických bezpečnostních závazků v zahraničí korespondující se změněným bezpečnostním prostředím po skončení studené války. Rozšíření NATO by naopak znamenalo jejich další expanzi.

Zahraněčněpolitickou strategií, kterou pro tento účel obhajovali, nebylo spojenectví s malými střeoevropskými zeměmi (tedy inovovaná strategie zadržování podle neokonzervativců či strategie kolektivní bezpečnosti podle liberálů), ale velmocenský koncert, založený na exkluzivních, byť nikoli formálně institucionalizovaných vztazích s regionálními velmocemi, v případě postkomunistické Evropy Ruskem.

5.4. Meadova typologie

Konvenční typologie amerického zahraničněpolitického myšlení, výše aplikovaná na americkou debatu o rozšíření NATO v devadesátých letech, má zjevně své limity. Umožňuje sice debatu systematizovat, identifikovat klíčové postoje a argumenty a vymežit její vnější hranice, sama o sobě ale nedostačuje pro porozumění myšlenkovým zdrojům jednotlivých argumentů a pozic.

Zejména v případě liberálního a realistického tábora byly jejich vnitřní rozpory týkající se rozšíření NATO tak dramatické, že to zpochybňuje použitelnost těchto kategorií pro pochopení americké debaty o rozšíření Aliance. Práce se tedy pokouší na empirický

materiál aplikovat Meadovu typologii, jež vychází z hlubinných myšlenkových tradic amerického politického myšlení.

Tabulka 3: Meadovy tradice a jejich pohled na rozšíření NATO				
	jeffersonovci	hamiltonovci	wilsonovci	jacksonovci
Rozšíření NATO o země Střední Evropy	silný nesouhlas	souhlas / nesouhlas	silný souhlas / silný nesouhlas	silný souhlas /nesouhlas
Budování systému kolektivní bezpečnosti v Evropě	nesouhlas	souhlas	Silný souhlas	nesouhlas
Exkluzivní spolupráce s Ruskem (velmocenský koncert)	souhlas / nesouhlas	souhlas	nesouhlas	silný nesouhlas

6. Závěr: alternativní typologie

Na základě analýzy americké debaty o rozšíření NATO můžeme identifikovat řadu kategorií či témat, jež se ukázala pro pochopení amerických pohledů na Střední Evropu jako relevantní. Tato témata můžeme formulovat v podobě dichotomických pozic, jež zachycují rozpětí amerických pohledů na Střední Evropu a její zapojení do zahraniční politiky USA po studené válce. Tyto relevantní dichotomie, jež v americkém zahraničněpolitickém myšlení nalezneme, jsou následující:

- 1. Spolupráce s regionálními velmocemi (strategie velmocenského koncertu) versus spolupráce s malými zeměmi (strategie zdržování či hegemonie).**
- 2. Internacionalismus (budování mezinárodního řádu) versus izolacionismus (odmítání budování formálních spojeneckých a integračních vazeb).**
- 3. Unilateralismus (či bilateralismus, tedy spolupráce mimo etablované instituce) versus multilateralismus (spolupráce prostřednictvím multilaterálních institucí).**
- 4. Střední Evropa jako strategická výhoda (zisk, posílení) versus střední Evropa jako strategické břemeno (ztráta, oslabení).**

Tyto čtyři dichotomie můžeme zjednodušit do podoby následujících tabulek a doplnit do nich jména lidí, s nimiž jsme se setkali při analýze debaty o rozšíření NATO, i směrů, jež ve vztahu ke Střední Evropě reprezentují:

Tabulka 4: Alternativní typologie amerických postojů ke Střední Evropě I			
	INTERNACIONALISTÉ		NEOIZOLACIONISTÉ
	spolupráce s velmocemi (Ruskem)	spolupráce s malými zeměmi (Střední Evropou)	neangažovat se v evropské bezpečnosti
UNILATERALISTÉ	Kennan, Simes, Gvozdev	Kagan, Jackson, Weigel	Carpenter, Bandow, Perlmutter, Layne, Buchanan
MULTILATERALISTÉ	Mandelbaum, zpočátku Talbott	Kissinger, Brzezinski, Albrightová, Asmus	0

Tabulka 5: Alternativní typologie amerických postojů ke Střední Evropě II			
	INTERNACIONALISTÉ		NEOIZOLACIONISTÉ
	spolupráce s velmocemi (Ruskem)	spolupráce s malými zeměmi (Střední Evropou)	neangažovat se v evropské bezpečnosti
UNILATERALISTÉ	hamiltonovští „great-power“ realisté	jacksonovští neokonzervativci, „small-power“ realisté	jeffersonovští libertariáni a paleokonzervativci
MULTILATERALISTÉ	wilsonovští „great-power“ liberálové	liberální jestřábi, multilateralističtí realisté, „small-power“ realisté	0

7. Použité zdroje

- Albright Madeleine: *The Testing of American Foreign Policy*. In: Foreign Affairs, November/December 1998.
- Asmus Ronald D., Kugler Richard L., Larrabee F. Stephen: *Building a New NATO*. In: Foreign Affairs, September/October 1993.
- Asmus Ronald D.: *Opening NATO's Door: How the Alliance Remade Itself For a New Era*. New York, Columbia University Press 2002.
- Asmus Ronald D., Vondra Alexandr: *The Origins of Atlanticism in Central and Eastern Europe*. In: Cambridge Review of International Affairs, Volume 18, Number 2, July 2005.
- Asmus Ronald D.: *New Purposes, New Plumbing: Rebuilding the Atlantic Alliance*. In: The American Interest, November/December 2008.
- Art Robert J.: *A Grand Strategy for America*. Ithaca, Cornell University Press 2003.
- Bacevich Andrew: *The Limits of Power: The End of American Exceptionalism*. New York, Metropolitan Books 2009.
- Badow Doug: *What's NATO For Again?* In: The American Spectator, May 4, 2009.
- Badow Doug: *Ditching NATO Would Save U.S. Money*. In: Real Clear World, July 16, 2010.
- Badow Doug: *NATO: An Alliance That Divides Rather Than Unites*. In: Forbes, July 25, 2011.
- Barša Pavel: *Hodina impéria. Zdroje současné americké zahraniční politiky*. Brno, MPU 2003.
- Barša Pavel, Císař Ondřej: *Anarchie a řád ve světové politice*. Praha, Portál 2008.
- Beinart Peter: *Balancing Act: The Other Wilsonianism*. In: World Affairs, Summer 2008.
- Beneš Vít: *Diskursivní analýza*. In: Petr Drulák (ed.): *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, Praha, Portál 2008.
- Bolton John: *Diplomacy by Bumper Sticker: The Obama Administration Should Reset its Russia Policy*. In: The National Review, April 6, 2009.
- Brimmer Esther: *EU Enlargement and Transatlantic Relations*. In: Esther Brimmer, Stefan Froehlich (eds.): *The Strategic Implications of European Union Enlargement*, Center for Transatlantic Relations, Washington 2005.
- Brzezinski Zbigniew: *A Plan for Europe*. In: Foreign Affairs, January/February 1995.
- Brzezinski Zbigniew: *NATO: The Dilemmas of Expansion*. In: The National Interests, Fall 1998.
- Buchanan Patrick J.: *Whose War?* In: The American Conservative, March 24, 2003.
- Buchanan Patrick J.: *No End to War*. In: The American Conservative, March 1, 2004.
- Buchanan Patrick J.: *The Retreat of Empire*. In: The American Conservative, September 13, 2004.
- Carothers Thomas: *Democracy Without Illusion*. In: Foreign Affairs, January/February 1997.
- Carpenter Ted Galen: *A Search for Enemies: America's Alliances after the Cold War*. Washington, CATO Institute 1992.
- Carpenter Ted Galen: *Beyond NATO: Staying out of Europe's Wars*, Washington, CATO Institute 1994.
- Carpenter Ted Galen: *Conflicting Agendas and the Future of NATO*. In: Ted Galen Carpenter (ed.): *The Future of NATO*, London & Portland, Frank Cass 1995.
- Carpenter Ted Galen (ed.): *The Future of NATO*. London & Portland, Frank Cass 1995.

- Carpenter Ted Galen, Conry Barbara (eds.): *NATO Enlargement: Illusions and Reality*. Washington, CATO Institute 1998.
- Carpenter Ted Galen: *NATO Enters the 21st Century*. London & Portland, Frank Cass 2001.
- Carpenter Ted Galen: *NATO at 60: A Hollow Alliance*. Washington, CATO Institute, Policy Analysis no. 635, March 30, 2009.
- Carpenter Ted Galen: *NATO: The Potemkin Alliance*. In: CATO Institute Online, June 13, 2011.
- Clemons Steve: *Romney Foreign Policy Bench Impresses*. In: The Atlantic, October 11, 2001.
- Clinton Hillary: *America's Pacific Century*. In: Foreign Policy, November 2011.
- Daalder Ivo H., Lindsay James M.: *America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy*. Washington, Brookings Institution Press 2003.
- Dobbs Michael: *Madeleine Albright: A Twentieth-Century Odyssey*. New York, Henry Holt 2000.
- Drezner Daniel W.: *Does Obama Have a Grand Strategy? Why We Need Doctrines in Uncertain Times*. In: Foreign Affairs, July/August 2011.
- Drulák Petr: *Metafora studené války: Interpretace politického fenoménu*. Praha, Portál 2009.
- Feinstein Lee, Slaughter Anne-Marie: *A Duty to Prevent*. In: Foreign Affairs, January/ February 2004.
- Fukuyama Francis: *The End of History?* In: The National Interest, Summer 1989.
- Gamble Richard: *Wilsonian Slaughter*. In: The American Conservative, February 23, 2009.
- Gati Charles: *All That NATO Can Be: To Prague and Beyond*. In: The National Interest, Summer 2002.
- Goldgeier James M.: *Not Whether But When: The U.S. Decision to Enlarge NATO*. Washington, Brookings Institution Press 1999.
- Goldgeier James M.: *NATO Expansion: The Anatomy of a Decision*. In: Eugene R. Wittkopf, James McCormick (eds.): *The Domestic Sources of American Foreign Policy: Insights and Evidence*, Lanham MD, Rowman & Littlefield 1999.
- Ham Peter van: *The Rise of the Brand State: The Postmodern Politics of Image and Reputation*. In: Foreign Affairs, September/October 2001.
- Hamilton Daniel S.: *The Strategic Implications of Enlargement*. In: Daniel S. Hamilton (ed.): *The New Frontiers of Europe*, Center for Transatlantic Relations and Calouste Gulbenkian Foundation, Washington and Lisbon 2005.
- Heilbrunn Jacob: *They Knew They Were Right: The Rise of the Neocons*. New York: Doubleday 2008.
- Hansen Lene: *Security as Practice. Discourse Analysis and the Bosnian War*, London, Routledge 2006.
- Hlaváček Pavel: *Comparing National Security Strategies of the United States toward Central Europe and East Asia after the Cold War, 1990-2010*. In: *Politics in Central Europe*, Volume 7, Number 1, June 2011.
- Hogwood Brian W., Gunn Lewis A.: *Policy Analysis for the Real World*. New York, Oxford University Press 1984.
- Holbrooke Richard: *America, A European Power*. In: Foreign Affairs, March/April 1995.
- Hook Steven W.: *U.S. Foreign Policy: The Paradox of World Power*. Washington, CQ Press 2005.
- Hulsman John, Mitchell Wess: *The Godfather Doctrine: A Foreign Policy Parable*. Princeton University Press, Princeton 2009.
- Huntington Samuel P.: *The Lonely Superpower*. In: Foreign Affairs, March/April 1999.
- Hyland William G.: *Clinton's World: Remaking American Foreign Policy*. Westport, Praeger 1999.
- Chollet Derek, Goldgeier James: *America Between the Wars: From 11/9 To 9/11*. New York, Public Affairs 2008.
- Ikenberry G. John (ed.): *American Foreign Policy: Theoretical Essays*. New York, Longman 1999.
- Jervis Robert: *Hypotheses on Misperception*. In: G. John Ikenberry (ed.), *American Foreign Policy: Theoretical Essays*, New York etc., Longman 1999.
- Jireš Jan: *The Heyday Of Multilateralism: Clinton Administration and NATO Enlargement*. In: *Perspectives*, 20/2003.
- Jireš Jan: *Realisté v americké zahraniční politice*. In: *Lidové noviny, příloha Orientace*, 22. srpna 2009.
- Jireš Jan: *Změna nepřišla: Americká „protiválečná pravice“ v Obamově éře*. In: *Mezinárodní politika*, 3/2010.
- Johnson Lonnie R.: *Central Europe: Enemies, Neighbors, Friends*. New York, Oxford University Press 2002.
- Johnston Alistair Iain: *Thinking About Strategic Culture*. In: *International Security*, Volume 19 (1995), Number 4.
- Kagan Robert: *The Benevolent Empire*. In: *Foreign Policy*, Summer 1998.
- Kagan Robert: *Dangerous Nation: America's Place in the World From Its Earliest Days to the Dawn of the 20th Century*. New York, Alfred A. Knopf 2006.

- Kagan Robert: *Neocon Nation: Neoconservatism, c. 1776*. In: World Affairs, Spring 2008.
- Kagan Robert: *A hollow 'reset' with Russia*. In: The Washington Post, Tuesday, May 25, 2010.
- Kagan Robert: *The World America Made*. New York, Alfred A. Knopf 2012.
- Kissinger Henry: *NATO: Make It Stronger, Make It Larger*. In: Los Angeles Times, January 14, 1997.
- Kissinger Henry: *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for 21st Century*. New York, Simon & Schuster 2001.
- Kornblum John, Mandelbaum Michael: *NATO Expansion, A Decade On*. In: The American Interest, May/June 2008.
- Krauthammer Charles: *The Unipolar Moment*. In: Foreign Affairs, Volume 70, Number 1 (1990-91).
- Kupchan Charles A.: *Reviving the West*. In: Foreign Affairs, May/June 1996.
- Kupchan Charles A.: *Rethinking Europe*. In: The National Interest, Summer 1998.
- Layne Christopher: *US Hegemony and NATO's Perpetuation*. In: Ted Galen Carpenter (ed.): *NATO Enters the 21st Century*, London & Portland, Frank Cass 1995.
- Lieven Anatol, Hulsman John: *Ethical Realism: A Vision for America's Role in the World*. New York, Vintage Books 2006.
- Lind Michael: *The American Way of Strategy: U.S. Foreign Policy and the American Way of Life*. Oxford, Oxford University Press 2006.
- Lindsay James M.: *The 2012 Election and the Republicans' Foreign Policy*. In: Foreign Affairs, November 14, 2011.
- Mandelbaum Michael: *Preserving the New Peace: The Case Against NATO Expansion*. In: Foreign Affairs, May/June 1995.
- Mandelbaum Michael: *The Dawn of Peace in Europe*. New York, Twentieth Century Fund Press 1996.
- Mandelbaum Michael: *Stop Baiting the Bear. Fixing relations with Russia will take undoing a dozen years of Western missteps*. In: Newsweek, December 31, 2008.
- Mandelbaum Michael: *Modest Expectations: Facing Up to Our Russia Options*. In: The American Interest, May/June 2009.
- Mead Walter Russell: *The Jacksonian Tradition*. In: The National Interest, Winter 1999-2000.
- McDougall Walter A.: *Promised Land, Crusader State: The American Encounter with the World Since 1776*. Boston, Houghton Mifflin 1997.
- Mead Walter Russell: *Special Providence: American Foreign Policy and How it Changed the World*. New York, Alfred A. Knopf 2001.
- Mead Walter Russell: *The Carter Syndrome*. In: Foreign Policy, January/February 2010.
- Mead Walter Russell: *Obama and the Jacksonian Zionists*. In: The American Interest-Via Meadia, March 16, 2010.
- Mead Walter Russell: *The Tea Party and American Foreign Policy: What Populism Means for Globalism*. In: Foreign Affairs, March/ April 2011.
- Mearsheimer John: *Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War*. In: International Security, Summer 1990 (Volume 15, Number 1).
- Micklethwait John, Wooldridge Adrian: *The Right Nation: Conservative Power in America*. New York: Penguin Press 2004.
- Mitchell A. Wess: *Tipping the Scales – Why Central Europe Matters to the United States*. Washington, CEPA 2005.
- Mouritzen Hans: *Kenneth Waltz: A Critical Rationalist Between International Politics and Foreign Policy*. In: Iver B. Neumann, Ole Waever: *The Future of International Relations*, London, Routledge 2001.
- Neumann: Iver B. *Russia as Central Europe's Constituting Other*. In: *East European Politics & Societies*, Volume 7 (2), March 1993.
- Patrick John: *Czechoslovaks, Yankees or Europe*. In: *The National Geographic Magazine*, volume 74, number 2 (August 1938).
- Perlmutter Amos, Carpenter Ted Galen: *NATO's Expensive Trip East: The Folly of Enlargement*. In: Foreign Affairs, January/February 1998.
- Perlmutter Amos: *The Corruption of NATO: The Alliance Moves East*. In: Ted Galen Carpenter (ed.): *NATO Enters the 21th Century*. London & Portland, Frank Cass 2001.
- Raik Kristi: *EU Accession of Central and Eastern European Countries: Democracy and Integration as Conflicting Logics*. In: *Eastern European Politics and Societies*, Volume 18, Number 4.
- Rauchhaus Robert W. (ed.): *Explaining NATO Enlargement*. New York, Frank Cass 2001.
- Rieff David: *Without Exception: The Same Old Song*. In: World Affairs, Winter 2008.
- Rodman Peter W.: *Yalta in the Balkans*. In: The National Review, December 25, 1995.

- Rosenau James N.: *The Scientific Study of Foreign Policy*. London, Pinter & New York, Nichols Pub. Co. 1980.
- Rostow Eugene V.: *A Breakfast for Bonaparte: U.S. National Security Interests from the Heights of Abraham to the Nuclear Age*. Washington, National Defense University Press 1993.
- Shaw Julia: *Is America Exceptional?* Heritage Foundation, October 7, 2010.
- Schlezinger Arthur, Jr.: *Back to the Womb? Isolationism's Renewed Threat*. In: Foreign Affairs, July/August 1995.
- Schwarz Benjamin C.: *'Cold War' Continuities: US Economic and Security Strategy Towards Europe*. In: Ted Galen Carpenter (ed.): *The Future of NATO*. London & Portland, Frank Cass 1995.
- Sieff Martin: *Family Ties*. In: The National Review, September 25, 1995.
- Singer J. David: *The Level-of-Analysis Problem in International Relations*. In: Klaus Knorr, Sidney Verba (eds.): *The International System: Theoretical Essays*, Princeton, Princeton University Press 1961.
- Spalding Matthew: *Why is America Exceptional?* Heritage Foundation, October 1, 2010.
- Spykman Nicolas J.: *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*. New Brunswick, Transaction Publishers 2007.
- Sunley Jonathan: *Postcommunism: An Infantile Disorder*. In: The National Interest, Summer 1996, issue 44.
- Talbott Strobe: *Democracy and the National Interest*. In: Foreign Affairs, November/ December 1996.
- The Economist: *From Albright to All-Murk*. In: The Economist, August 13, 1998.
- Todorova Maria: *Imagining the Balkans*. New York, Oxford University Press 1997.
- Walt Stephen M.: *Two Cheers for Clinton's Foreign Policy*. In: Foreign Affairs, March/April 2000.
- Walt Stephen M.: *The Myth of American Exceptionalism*. In: Foreign Policy, November 2011.
- Walt Stephen M.: *The End of the American Era*. In: The National Interest, November/ December 2011.
- Waltz Kenneth N.: *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*. New York, Columbia University Press 1959 [2001].
- Waltz Kenneth: *Anarchic Orders and Balances of Power*. In: G. John Ikenberry (ed.), *American Foreign Policy: Theoretical Essays*, New York, Longman 1999.
- Weigel George: *On the Road to Isolationism?* In: Commentary, January 1992.
- Weigel George: *Creeping Talbottism*. In: Commentary, March 1994.
- Wendt Alexander: *Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics*. In: International Organization 46 (Spring 1992).
- Wiarda Howard J.: *American Foreign Policy: Actors and Processes*. New York, Harper Collins 1996.
- Wittkopf Eugene R., Jones Christopher M., Kegley Charles W.: *American Foreign Policy: Pattern and Process*. Belmont CA, Thomson/Wadsworth 2008.
- Wittkopf Eugene R., McCormick James (eds.): *The Domestic Sources of American Foreign Policy: Insights and Evidence*. Lanham MD, Rowman & Littlefield 1999.
- Zunes Stephen: *Why Hillary Clinton's Iraq Vote Does Matter*. In: Information Clearing House, February 23, 2008.